

ULOGA PREDŠKOLSKOG ODGOJA I POTICAJA NA LIKOVNO STVARALAŠTVO DJECE U PRVOM RAZREDU

Andreja Kljajič, Matjaž Duh

Andreja Kljajič, prof. (Ph. d. student), Pedagoška fakulteta Maribor, Slovenija

Doc. dr. Matjaž Duh, Pedagoška fakulteta Maribor, Slovenija

SAŽETAK

Članak predstavlja ulogu predškolskog odgoja i obrazovanja na razvoj likovnih faktora u djece u prijelazu u osnovnu školu. U predškolskom razdoblju na djecu utiču istodobni procesi sazrijevanja i učenja pa tako dječje likovno izražavanje razumijemo kao njegovo kognitivno oruđe. Danas znamo da imaju rana iskustva, znanja i vještine koje djeca steknu prije početka formalnog obrazovanja značajan učinak na djetetov kasniji razvoj u školi.

Cilj predstavljene znanstvenog istraživanja bio je proučiti dali ima različit predškolski odgoj i obrazovanje utjecaj na likovno stvaranje u prvom razredu. Upotrijebili smo studiju primjera i kojoj smo kao samostalnu tehniku skupljanja podataka odabrali analizu dokumenta, u našem primjeru fotografiju postupaka likovnog stvaranja. Proučavali smo proces likovnog stvaranja i dječje likovne radove sa područja slikanja. Rezultati istraživanja pokazali su da ima predškolsko obrazovanje značajan utjecaj na daljnji likovni razvoj u prvom razredu.

Ključne riječi: predškolsko obrazovanje, likovno izražavanje, likovni razvoj, studija primjera.

ABSTRACT

The article presents the role of preschool care on the development of art factors at the school start at a primary school. In the preschool period the simultaneous processes of maturity and learning have effect on children, therefore children's artistic expression is understood as their cognitive tool. However, nowadays we are aware that early experience, knowledge and skills which children gain before the start of formal education have an important effect on children's later development at school. The objective of the presented research was to examine whether different types of preschool care have any effect on children's artistic creations in the first grade. We have used a case study in which we have chosen an independent technique for collecting data for a document analysis, namely photographs of the procedures of artistic creations. We have studied both the working process as well as art products in the field of painting. The results have shown that preschool care has a significant influence on the later artistic development of the first graders.

Key words: preschool care, artistic expression, artistic development, case study

UVOD

Poslanstvo svakog učitelja je razvijati i poticati djetetov razvoj, njegove sposobnosti, tendencije i interese. Pri tom važnu ulogu ima okolina u kojoj dijete živi, raste te se razvija. Vrijeme od rođenja do polaska u školu djeca proživljavaju u različitoj okolini. Javlja se pitanje utječu li likovne aktivnosti prije škole, povezane s različitom okolinom, na likovno stvaralaštvo u prvom razredu osnovne škole. Djeca se razvijaju vrlo različito, jedni brže, drugi sporije, a neki zaostaju. Zato je svaka podjela razvojnih stupnjeva njihovog likovnog izražavanja samo prividna te nam samo pomaže u razumijevanju pojedinih primjera dječjih likovnih ostvarenja (Gerlovič i Gregorač, 1976). Psiholozi upozoravaju i na razlike koje su prema van među učenicima manje vidljivije. To su razlike pojedinih sposobnosti, u različitim kognitivnim stilovima na međusobne i unutarosobne razlike (Razdevšek, Pučko, 1999). Kao što navode autori (Fabes, Martin, Hanish, Anders i Madden – Derdich, 2003) postoje rana iskustva, znanja i spretnosti koje djeca dobivaju prije početka formalnog obrazovanja, a koja imaju važan učinak na djetetov kasniji razvoj u školi (Marjanovič, Umek, Fekonja i Bajc, 2006). Djeca od rođenja nadalje spontano uče kroz različite spontane djelatnosti i kroz igru. Pojedince prati proces učenja u svim fazama njegova života. Javlja se u interakciji s ljudima i među pojedincima te njihovim iskustvima. Poštovati moramo shvaćanja kako učimo svugdje, bez obzira na to gdje smo (Blažič i Starc, 2006). Iz toga je moguće razabrati da predškolska skrb djece ima aktivnosti u kojima dijete sudjeluje i u njih je uključen te poticaje za likovne aktivnosti, utjecaj na kasniji likovni razvoj u prvom razredu.

Stvaralaštvo nije privilegija samo umjetnika i znanstvenika, već je komponenta svake ljudske aktivnosti koja se mora integrirano uključivati u odgojno-obrazovni proces. Likovni razvoj se zato ne smije ograničavati samo na likovne aktivnosti, već na sve djetetove aktivnosti (Karlavaris, Kelbli i Stanojević Kastori, 1986). Djeca se počinju likovno razvijati između prve i druge godine starosti. Tada opažaju materijale koji iza sebe ostavljaju tragove odnosno njihov pokret u vanjskom svijetu ostavlja posljedice. U predškolskom razdoblju na dijete utječu istodobni procesi dozrijevanja i učenja. Oni se odražavaju u razvoju psihomotorike, spoznavanja i pridobivanja znanja o okolini te razvoju sposobnosti i potrebe za prikazivanjem znanja (Duh i Zupančič, 2003).

OPĆENITO O LIKOVNOM RAZVOJU DJETETA U RANOM DJETINJSTVU

Likovni razvoj predškolske djece povezan je s djetetovim spoznajnim procesima, razvojem motorike te se povezuje s upotrebom likovnih materijala. Suvremena istraživanja likovnog razvoja potvrđuju da sposobnosti likovnog izražavanja slijede Piagetove faze spoznajnog

razvoja (Starc, Čudina, Obradović, Pleša, Profaca, Letica, 2004). Razvojno najniži stupanj likovnog razvoja je črčkanje koje traje od približno dvanaestog mjeseca do treće godine starosti.

Djetetova črčkanja na početku ne predstavljaju ništa određeno. Sljedeći stupanj u razvoju likovnog izražavanja je simboličan stupanj koji počinje oko treće godine starosti. Dijete upotrebljava različite crte i oblike koje crta kao nositelje značenja odnosno simbole (Marjanović Umek, 2004). Između četvrte i pete godine likovno izražavanje je iznimno bogato. Djeca počinju stvarati prve sastavljene simbole. Inače im još u velikoj mjeri nedostaje iskustva te je njihova spoznajna vrijednost na nižem stupnju. Upotrebljavaju još tlocrt, boje su žive, šarene i kontrastne (Vrlič, 2001). Između pete i šeste godine djeca u pravilu crtaju ono što znaju o predmetima. Udaljavanje ceste npr. prikazuju tako da cestu za koju znaju da vodi u unutrašnjosti nacrtaju kao da ide u zrak, prema gore. Autori Freeman, Luquet Piaget i Inhelder ovaj stupanj nazivaju intelektualni realizam. U to vrijeme se javljaju i rendgenske slike i prekrivanje (Marjanović Umek, 2004). Nakon šeste godine djetetovo crtanje je otvorenije prema tome što vidi i zato grupa autora Freeman, Ivić, Piaget i Inhelder ovaj stupanj nazivaju vizualni realizam. Djeca prikazuju neki događaj, dječji crteži su cjelovitiji i događanje prikazuju u vremenskom redosljedu (isto tamo). Razdoblje između druge i sedme godine je za razvoj djece vrlo važno jer se duševni, tjelesni i motorički razvoj odvijaju vrlo brzo. Duševni čimbenici, posebno osjećajne napetosti djeteta mogu inhibicijski utjecati na njegov tjelesni razvoj (Horvat i Magajna, 1987).

DJETETOV DUŠEVNI RAZVOJ I ULOGA PREDŠKOLSKOG ODGOJA U RAZVOJU DJETETA

Važan okvir za oblikovanje koncepta predškolskog odgoja u vrtiću predstavlja poznavanje djetetovog razvoja. Postoji više teorija uz pomoć kojih bi mogli jednako dobro objasniti razvoj svih psihičkih procesa i angažman u temeljnim načelima predškolskog odgoja. Postoje skupne značajke o djetetovom razvoju i skupna načela predškolskog odgoja (Kurikulum za vrtiće, 1999). Zakonitosti ukazuju na to da je važno u kakvoj okolini živi dijete prije polaska u školu i kako utječemo na njegov razvoj.

Jedan od aktualnih problemskih ishodišta različitih teorija je još uvijek pitanje što je ono što određuje djetetov duševni razvoj. Razvojni psiholog i epistemolog Jean Piaget je jedan od najvažnijih teoretičara kognitivnog razvoja. Proučavao je prema kojim mehanizmima djeca različitih starosti upoznaju svijet i uče. U svojoj teoriji naglašava da čovjek uspostavlja aktivan odnos prema okolini (Marjanović Umek i Zupančić, 2004). Prirodene ili dobivene

nasljedne karakteristike važan su temelj iz kojeg se pod utjecajima okoline razvijaju dane duševne sposobnosti. Iako i na taj način pojedinac dobiva optimalne utjecaje okoline u kojoj živi, ne može razviti takve oblika ponašanja za koje nema biološke osnove. Na djetetov razvoj imaju na svim područjima važnu ulogu utjecaji društvene okoline i kulture u kojoj je dijete rođeno i živi, oblik odgoja, veličina obitelji, obrazovanje i zanimanje roditelja te redosljed rođenja djeteta (Horvat i Magajna 1987).

Prilikom proučavanja vrtića na djetetov razvoj (Marjanović Umek, 2002) utvrđeno je kako vrtić ima pozitivan utjecaj na djetetov spoznajni, govorni i društveni razvoj. Zajednička shvaćanja su bila kako djeca, gledano s razvojnog gledišta, u vrtiću dobivaju. Posebno se to odražava kod one djece čiji roditelji imaju niže obrazovanje i manje poticajnu obiteljsku okolinu (Lešnik i Marjanović Umek 2005). Ugodni odnosi među odraslima i djecom su ono što važno utječe na predškolski odgoj. Veličina grupe utječe na provođenje razvojno odgovarajućih oblika aktivnosti (C. Howes, D. A. Phillips i M. Whitebook, 1992; u Lešnik i Marjanović Umek, 2005). Kao što navode (B. Hagekull i G. Bohlin 1995; u Lešnik i Marjanović Umek, 2005) kvaliteta vrtića povezana je s djetetovim emotivnim i društvenim razvojem i to kako u pojedinoj točki mjerenja, tako i u dužem vremenskom razdoblju. Kvaliteta obiteljskog života i obrazovanje roditelja na važan su način povezani s djetetovim društvenim i emotivnim ponašanjem. Vrlo je važna kvaliteta vrtića u koji je dijete uključeno (Marjanović Umek i Zupančič, 2004).

Znanja, spretnosti i iskustva koja djeca dobiju prije početka formalnog obrazovanja imaju važan učinak na djetetov kasniji razvoj i uspješnost u školi. Rezultati istraživanja potvrđuju kako djeca koja dolaze iz društveno – ekonomski i kulturno manje poticajne okoline imaju manje mogućnosti za postizanje viših razina razvoja na govornom i spoznajnom području te tako manje mogućnosti za nastavnu uspješnost u školi (Fabes, Martin, Hanish, Anders i Madden-Derdich, 2003, u Marjanović Umek, Fekonja i Bajc, 2006). Rezultati također govore kako rana uključenost djece u dječji vrtić, a koja dolaze iz manje poticajne okoline, ima pozitivan učinak na njihovu spremnost za školu (M. Caughy, 1994, u Marjanović Umek, Fekonja i Bajc, 2006). Dokazano je kako se pedeset posto ljudske sposobnosti razvija u prve četiri godine života (Dryden i Vos, 2001). Smatramo kako se sposobnosti slično razvijaju i na području likovnog odgoja. Zanima nas, ima li kakav utjecaj na razvijanje likovnih sposobnosti okolina u kojoj su djeca živjela do polaska u školu.

DOLAZAK DJETETA U ŠKOLU I ULOGA UČITELJA

Kada djeca prelaze u prvi razred to je za njih i njihove roditelje velika prekretnica u životu. Dolaze iz različite društveno – ekonomske okoline i imaju različito predznanje. Učitelj je u prvom redu postavljen pred nove izazove jer mora upoznati učenike te na odgovarajući način planirati odgojno – obrazovni rad u nastavi likovnog odgoja. Najosnovnija vodilja mu je nastavni plan. U prvom razredu je likovno – odgojni rad namijenjen usvajanju likovnih pojmova na najosnovnijoj razini, usmjeravanju spontanog likovnog izražavanja i dobivanja osnovnih likovno izražajnih iskustava. Razvoj učenika likovne mogućnosti (kompetencije) je temeljni zadatak likovnog odgoja (Nastavni plan, 2011). U likovnom odgoju je važno da učenik materiju otkriva putem vlastitih likovnih iskustava (Duh, Hercog i Batič, 2008). U nastavi likovnog odgoja nije važan toliko rezultat koliko je važan put do krajnjeg rada, uz to razvijanje sposobnosti, nove spoznaje i dobivanje novog znanja. U procesu likovnog odgoja učitelji imaju mogućnost utjecati i na likovno oblikovni razvoj djeteta. To je onaj dio cjelokupnog likovnog razvoja djece na koji dobar pedagoški rad ima veliki utjecaj. Taj dio djetetovog likovnog izražavanja se iskazuje u likovnom jeziku odnosno likovnoj strukturi (Duh, 2007).

Suvremeni učitelj koji poučava u prvom razredu mora poznavati razvojne značajke učenika u tom razdoblju i u likovnom procesu, te poštovati tri temeljna područja učenikove osobnosti, tj. spoznajna, afektivna i psihomotorička. Samo tako će kod svakog učenika postići da postigne najviše ciljeve u skladu s njegovim individualnim sposobnostima. Likovni odgoj je u prvom razredu u satnici dva puta tjedno. Područja koja obrađuje su prema novom nastavnom planu (Nastavni plan, 2011) podijeljena na oblikovanje na podlozi (crtanje, slikanje, grafika) i oblikovanje u trodimenzionalnom prostoru (kiparstvo, arhitektura). Učitelj je onaj koji potiče likovne aktivnosti učenika jer dijete likovni jezik usvaja postupno. Likovne zadatke mora planirati tako da omogućuju spontano likovno izražavanje.

METODE

Za produbljeno istraživanje likovnog razvoja djece i njihovih likovno – oblikovnih strategija je najprimjereniji kvalitativni pristup jer samo pomoću njega možemo pratiti nastajanje likovnog rada (Duh, 2009). U istraživanju smo upotrijebili studiju primjera kojom sistematički analiziramo i predstavljamo pojedini primjer (Vogrinc, 2008). U našem slučaju to su individualni likovni postupci djece. Upotrijebili smo idiografski pristup u kojem smo pratili razvoj pojedinih elemenata proučavane situacije tj. kako utječe predškolska skrb djece na kasnije likovno stvaralaštvo na području slikanja.

Temeljni cilj istraživanja je proučiti ima li različita skrb djece u predškolskom razdoblju utjecaj na likovno stvaralaštvo u prvom razredu. Sa studijom primjera ćemo odgovoriti na pitanje utječe li predškolska skrb učenika, dakle okolina, na kasniji likovni razvoj. U istraživanju su bile upotrijebljene deskriptivna, komparativna i kvalitativna istraživačka metoda. U istraživanju smo kao samostalnu tehniku sakupljanja podataka izabrali analizu dokumenta. Dokumente u našem primjeru predstavlja osam fotografija slika i videosnimke snimljene za vrijeme likovnog stvaralaštva djece. Slike predstavljaju faze stvaranja učenika za vrijeme rada i završne radove koje su stvorili učenici na likovnom području slikanje.

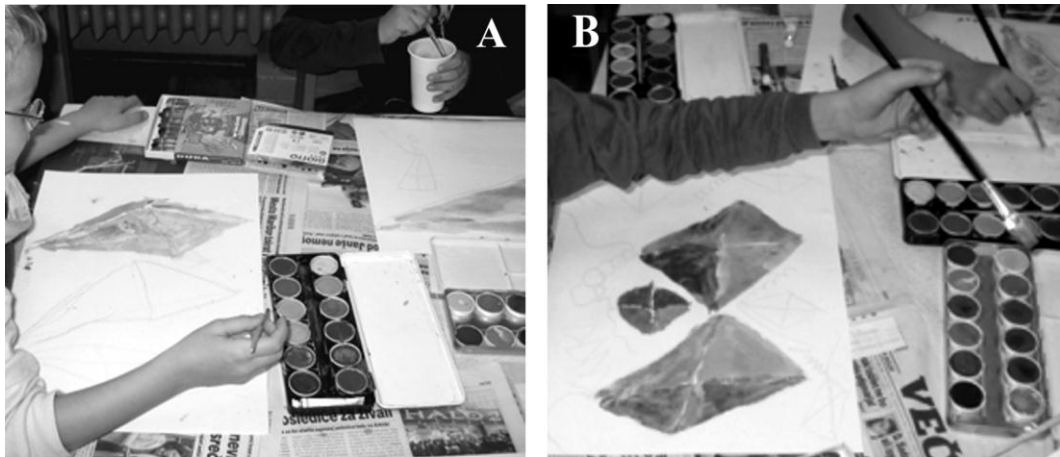
U istraživanje su bila uključena četiri učenika prvog razreda osnovne škole. Sistematičnim radom bilo je smisleno započeti dovoljno rano kada učenici još nisu preuzeli utjecaje škole, učiteljice i stvaralaštva u nastavi likovnog odgoja. Podatke smo dobili opažanjem učenika u vrijeme likovnog procesa te uspoređivanjem njihovih radova. Nastale radove smo opisali na temelju trenutno opažane situacije, zapisanih opažanja, opažanja fotografija i videosnimaka koje smo snimili tijekom likovnog stvaranja. Za vrijeme likovnog procesa pažljivo smo promatrali doživljaje učenika, upotrebu materijala, njihovu motiviranost, ukratko pratili smo kognitivno, afektivno i psihomotoričko područje učenika.

REZULTATI I INTERPRETACIJA

U studiji primjera proučavali smo likovne radove i proces rada u slikanju i to slikanju vodenim bojama i kolažom s papirom u boji. U nastavku ćemo pratiti studiju primjera dva učenika prilikom slikanja i dvaju učenika prilikom korištenja kolaža s papirom u boji.

Slikanje vodenim bojama

Učenici su u okviru nastavnog plana upoznavali žive i prigušene boje što je bio i likovni problem didaktičke cjeline. Likovna tehnika su bile vodene boje, a likovni motiv Šareni zmajevi na nebu. Kod nastavno odgojne strategije naglašena je bila psihomotorička strana nastave što znači da smo polazili od likovne tehnike.

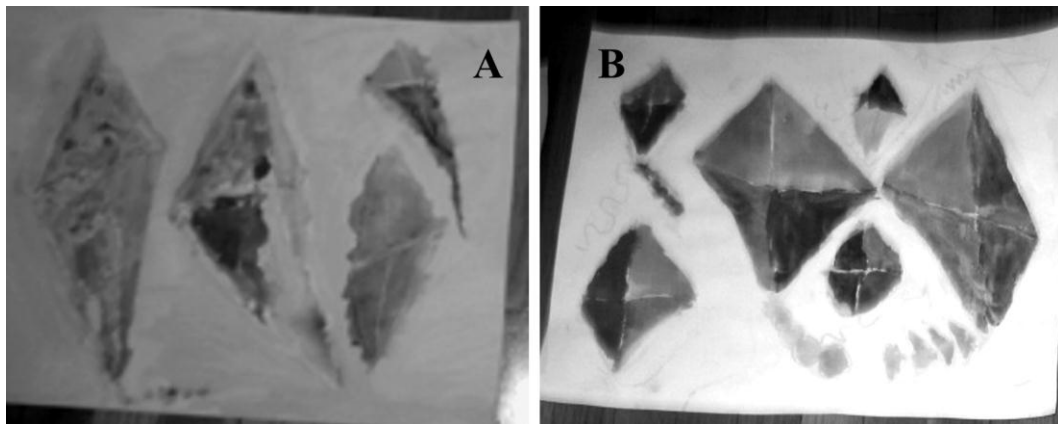

Slika 1: Učenik A i učenik B prilikom slikanja temperama

Na fotografiji (slika 1A) je učenik A u vrijeme likovnog stvaralaštva. Učenik prije polaska u školu nije pohađao vrtić, već ga je kod kuće čuvala baka. Iz fotografije je vidljivo da je učenik manje spretnan u rukovanju kistom i da je trag koji ostavlja kist prilično nesiguran. Vidi se pritiskanje kista uz podlogu jer nema osjećaj kako snažno pritisnuti i kakav trag ostavlja debeli, a kakav tanki kist. Boje koje je upotrijebio na prvom zčaju nisu dobar primjer živih i prigušenih boja, već se opažaju samo prigušene boje, nema vidljive originalnosti i maštovitosti, a likovni motiv je više ponavljajući. U radu smo opazili kako učenik nije savladao redosljed postupka rada u slikanju vodenim bojama, za vrijeme rada nije čistio kist već ga je namakao u drugu boju. Kist je držao u ruci palcem i srednjim prstom što se pokazalo kao prepreka u izvođenju likovne tehnike. Znamo da djeca u prvom razredu likovno izražavanje shvaćaju još kao igru, spontano i nepredvidljivo (Duh i Vrlič, 2003). Učenika bismo mogli, s obzirom na vidljivo, označiti kao imaginativni tip jer se oslanja na maštu, boje i oblici su neočekivani, njegov izraz neobičan. Ovaj likovni tip djece prilično je čest kod učenika prvog razreda (Karlavaris, 1991). S obzirom na značajne osobne poteze za učenika A bismo mogli reći da je spor i pasivan tip (Duh i Vrlič, 2003).

Na fotografiji (slika 1B) je učenik B za vrijeme likovnog stvaralaštva. Učenik je predškolsko razdoblje proveo u vrtiću. Na videosnimci i djelomično na fotografiji na kojoj je vidljiv položaj ruke je bilo snažno vidljivo kako učenik B kist u rukama drži vrlo čvrsto i spretno. Miješanje boja i oslikavanje podloge ne prčinja mu teškoće, vidi se da vlada i miješanjem boja. Isto tako linije su mu jasne i točno zapunjene površine bojom. Postupci likovne tehnike su vrlo uspješni i opušteno izvedeni. Iako je učenik ljevak osnovni postupci prilikom slikanja (zamjena vode, boje, slikanje, ispiranje, ponovna upotreba) ga ne ometaju. S obzirom na poznate likovne tipove djece (Karlavaris, 1991) učenika B mogli bismo uvrstiti u tipični

koloristički tip jer se oslanjao na izražajnost boje i vidljivo je kako mu je slikarski postupak blizak. Isto tako je kod njega vidljiva spontanost, postupak nije planirao, slikao je neposredno. To ukazuje kako bismo ga mogli označiti i kao emocionalni tip učenika. Isto tako je naslikao zmajevu u različitim veličinama, što možemo objasniti da ima razvijen osjećaj za raspoređivanje oblika na površini. Njegovo likovno izražavanje je odraz prethodnog poticaja, tj. aktiviranje sjećanja za likovno izražavanje (Belamarić, u Duh 2004).

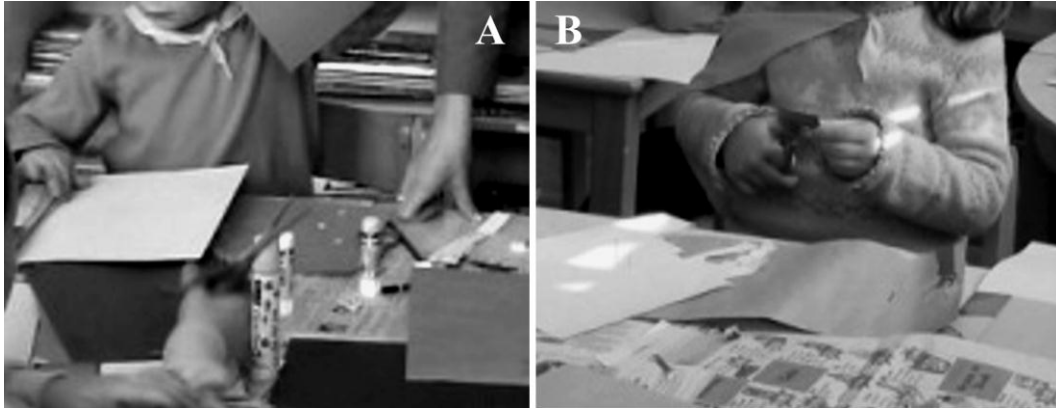
Slika 2: Fotografija završnog likovnog rada učenika A i učenika B

Usporedba slika učenika A i B (Slika 2) nam govori da je u likovnom stvaralaštvu značajna razlika. Učenik A koji je bio u predškolskom razdoblju kod kuće, ispunio je list motivima iako su provedba likovne tehnike i likovnog problema lošije izvedeni. Budući da učenik nije bio u vrtiću nije sudjelovao u stručnom vođenju na području likovnog stvaralaštva i zato su među učenicima A i B u likovnom razvoju vidljive individualne razlike. Naravno, to nisu jedine razlike jer možemo, s obzirom na likovne čimbenike, djecu uvrstiti u više grupa (Duh i Vrlič, 2003). Na radu učenika B (slika 2B) koji je predškolsko razdoblje proveo u vrtiću dobro je vidljivo da je likovni rad nastao spontano i da je učenik u radu bio vrlo neposredan, a što se vidi u odlučujućim, ali opuštenim linijama repova zmaja. Crte, linije zmaja su upotrijebljene vrlo nadzirano, vidi se da je slikanje slobodno i stvaralačko. U likovnom radu je vidljiv zadani likovni problem, tj. žive i prigušene boje. Vidljiva je veća sposobnost analitičkog mišljenja što je primjetno uz detalje, oblike i raspoređenost šarenih zmajeva. Potezi su odlučujući, bojene površine točno kolorirane.

Kolaž s papirom u boji

Radovi kolaža su isto tako nastali u prvom razredu, u nastavi likovne kulture na području slikanja. Učenici su u okviru nastavnog plana upoznavali likovnu tehniku kolaž – izrezivanje s papirom u boji, razgovarali o jesenskim bojama što je bio i likovni motiv didaktičke

jedinice. Likovni problem su bili slikarski materijali i alati. Izabrana nastavna strategija je naglašavala afektivno gledište nastave, što znači da smo u uvodnom djelu sata polazili od likovnog motiva. S učenicima smo razgovarali o jesenskim, toplim bojama i značajkama tog godišnjeg doba.

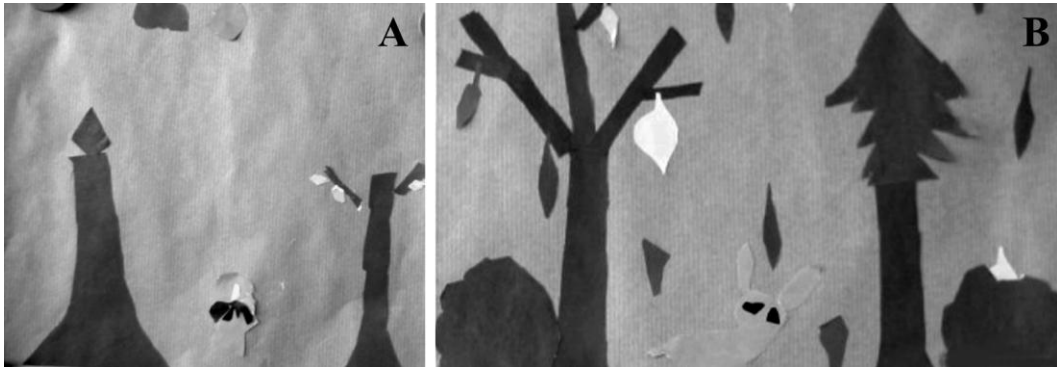

Slika 3: Fotografija učenika C (a) i učenika D (b) s kolažom

Na fotografiji (slika 3A) je učenik C za vrijeme likovnog stvaralaštva kolaža s papirom u boji. Učenik prije polaska u školu nije polazio vrtić, već je bio kod kuće te ga je čuvala baka. Prilikom rukovanja škarama bio je prilično nespretna i izrezivao je vrlo male komadiće papira u boji. Prilikom samog lijepljenja nije se prostorno snašao i nije imao pravi smisao za organiziranost prostora. U stvaralaštvu nije bio koncentriran, vrlo se brzo zbunio i opažao kolegu u radu. Iz videosnimke možemo zaključiti kako je njegova nespretnost prilikom rada bila i uzrok lošeg raspoloženja. Radio je polako te je vidljivo kako za svaki komadić papira u boji koji je izrezao, razmišlja kamo bi ga zalijepio. Poticaji učitelja u radu također ga nisu motivirali. S obzirom na likovne tipove djece (Karlavaris, 1999) učenika bismo mogli smjestiti u impulzivni tip. Davao je osjećaj da je svjestan kako je neuspješan i da se nema smisla truditi. Jurišević i Hasanbegović (2006) utvrđuju kako su djeca oko šeste godine svjesna svojih sposobnosti i znaju da su na određenim područjima uspješni, a drugdje manje. To utječe na njihovo samopouzdanje. Djetetova okolina može pravilnim i promišljenim odnosima prema djeci spriječiti negativne osjećaje.

Na fotografiji (slika 3B) je učenica D za vrijeme likovnog stvaralaštva. Učenica je predškolsku skrb provela u vrtiću. U rukovanju škarama je bila vrlo spretna i savladala je sigurno rezanje papira. Izrezivala je komade odgovarajuće veličine, a prilikom lijepljenja na podlogu pokazala je smisao za kompoziciju. U radu je bila samostalna, radna površina je bila uredna. Sigurno je upotrebljavala papir u boji. Nakon opaženih individualnih značajki djevojčicu bismo mogli uvrstiti u emocionalni i koloristički likovni tip. Cijelo vrijeme

likovnog stvaralaštva bila je koncentrirana, spontana i nije izrazila želju za savjetom učitelja. Vidljivo je da je u radu bila zadovoljna i oduševljena. Tacol (1999) navodi da su djevojčice u nastavi likovne kulture, te na kognitivnom, psihomotoričkom i afektivnom području uspješnije od dječaka. Pokazuju spremnost za aktivno sudjelovanje, ustrajne su, uživaju se u objašnjenju i kod njih je vidljiva volja za radom.

Slika 4: Fotografija završenog likovnog rada učenika C (a) i učenika D (b)

Pogled na fotografije likovnih radova učenika (Slika 4) govori nam kako je među njima očita razlika. Na fotografiji (slika 4A) je vidljivo da je učenik koji je predškolsko razdoblje proveo kod kuće, list prilično smisljeno zapunio elementima, iako je vidljiv nedostatak u kompoziciji. Slika daje osjećaj kao da nije završena jer joj nedostaje dovršenost likovnog motiva. Rad govori kako je učenik još na niskom stupnju likovnog izražavanja. Poštovan je likovni motiv – jesen i upotreba toplih boja. Učenik se, usprkos poticajima učitelja da još nešto doda, nije odazvao. Kao što navode Horvat i Magajna (1987) ručne spretnosti se razvijaju pod utjecajem vježbe. Nakon opažanja i viđenog možemo zaključiti da su odrasli djetetu ponudili kod kuće škare i ljepljivo, iako nije sudjelovao u usmjeravanju i poticanju na rad kolažom.

Završni rad učenice D (slika 4B) govori da joj stvaralaštvo nije uzrokovalo teškoće. Elementi su simetrično nalijepljeni na površinu, kompozicija je vrlo maštovita. Vidljivo je da učenica nije imala teškoće u rezanju i lijepljenju i da se prostorno snašla. Vidljivo je spontano likovno izražavanje i bogatstvo likovnog motiva. Iz slike je vidljivo kako je djevojčica upotrebljavala tipične znakovne boje, što je na slici vidljivo kao smeđe deblo drveta, zelena smreka, jesensko šareno lišće i zečić sive boje. Te znakovne boje su važno spoznajno dostignuće u razvoju djece (Duh i Zupančić, 2003). Vrlo je važno da su djeca svjesna stvaralačke slobode u likovnom izražavanju i ovisno o osjećaju crtaju travu plavu ili sunce crno.

ZAKLJUČAK

Vrtić u kojem se odvijaju likovne aktivnosti pod stručnim vodstvom je zasigurno jedan od važnijih elemenata koji utječe na likovno izražavanje učenika. Pri tom važnu ulogu ima i interes djece te djelomično i nasljeđe. Prilikom analiza fotografija i praćenje učenika u radu možemo zaključiti kako djeca koja ne pohađaju vrtić imaju mogućnost slikanja, kako imaju na raspolaganju vodene boje, kistove te se slikanjem bave kroz igru. Danas znamo da djeca u tom razdoblju likovno izražavanje shvaćaju kao igru spontano i nepredvidljivo (Duh i Zupančič, 2003) pa je usprkos svemu vidljivo kako su djeca u vrtiću stručno vođena od strane odgojiteljica. U praktičnom radu učenika prilikom stvaranja kolaž papirom opazili smo bitnu razliku prilikom sigurne upotrebe papira u boji među djecom koja su pohađala vrtić i onom koja su bila kod kuće. Tu se opaža da je u vrtiću bilo stručno vođenje i savjetovanje u radu, a odrasli kod kuće tome nisu namijenili posebnu pozornost jer je rad kod kuće spontaniji, opušteniji i zato često i stvaralački. Kod kolaža je dakle potrebna volja, ustrajnost, ručne spretnosti te stvaralačka zamisao u radu. Sve to se u vrtiću potiče i vodi. Kao što navodi Vonta (2011) suvremena istraživanja dokazuju utjecaj kvalitetnih programa za djecu jer se kod djece koja su u predškolskom razdoblju posjećivala vrtić pokazuju kasnija bolja uspješnost u školi, viši stupanj obrazovanja i manje asocijalnog ponašanja. Nadalje su studije u SAD-u dokazale kako je potrebno ulagati u kvalitetne programe predškolskog odgoja jer je to nužno za razvoj ljudskih potencijala. Djeca u današnje vrijeme imaju mnogo mogućnosti likovnog stvaralaštva na svim područjima. Naravno, to ovisi o okolini u kojoj dijete živi, djelomično i o društvenoj strukturi roditelja, od interesa djece, unutarnjim motivacijama i njihovim sposobnostima shvaćanja i prihvaćanja. U našoj studiji primjera potvrdili su se rezultati istraživanja koje naglašavaju autorice Marjanović Umek, Fekonja i Bajc (2006), a u kojima se smatra da djetetova iskustva, znanja i spretnosti koje djeca dobiju u predškolskom razdoblju na važan način utječu na djetetov razvoj i uspješnost u školi na svim područjima.

Djeca koja pohađaju vrtić su dio sigurne i poticajne okoline jer se odgojiteljice moraju ponašati s poštovanjem prema svakom djetetu i omogućiti mu da izražava sebe. Samo na takav način mogu osiguravati kvalitetne uvjete za razvijanje djetetovog samopouzdanja (Jurišević i Hasanbegović, 2006). Posljednje se povezuje i s kasnijim likovnim razvojem u prvom razredu što smo utvrdili i u našem istraživanju gdje je učenik imao, a koji nije pohađao vrtić, nisko samopouzdanje i nije vjerovao u svoje sposobnosti. Za razvoj likovnih sposobnosti je vrlo važan odgovoran rad odgojitelja koji dopušta mnogo slobode u stvaranju, koji ne savjetuje djetetu, ne kritizira ga i ne uči. Važno je da uspostavi pozitivnu likovnu klimu, poštuje djetetove želje i potrebe u skladu s njegovim afektivnim psihomotoričkim i spoznajnim područjem (Starč, Čudina Obradović, Pleša, Profaca, Letica, 2004).

Na temelju našeg istraživanja možemo oblikovati teoriju kako je vrtić onaj prostor gdje dijete ima mogućnost, pod stručnim vodstvom i uz primjerenu motivaciju, upoznavati odgovarajuće likovne materijale, tehnike i stvaranje kroz igru. Predškolska sigurnosti ima dakle važan utjecaj na kasniji likovni razvoj učenika u prvom razredu. Učitelji u prvom razredu su oni koji moraju itekako biti svjesni individualnih razlika kod učenika, poticati ih i time razvijati stvaralački likovni razvoj učenika. Karlavaris (1991) navodi da učitelji na razrednom stupnju moraju imati opću kulturu, pedagoška iskustva i određen nivo likovne kulture. Učitelj neka bude kreativan jer će samo na taj način to razvijati i kod učenika. Učitelj djeci mora dati potpunu slobodu, omogućiti im da se likovno izražavaju na svoj način te da razmišljaju svojom logikom. Djeca su od rođenja nadalje već shvatila mnoge likovne elemente. Odrasli su mnogo puta premalo svjesni. Okruženi su svijetom koji je šaren, u njemu su boje, oblici, različite površine, različiti materijali i predmeti. Djeca spontano sve to upoznaju, a pri tom postupno razvijaju osjećaj za likovno izražavanje. Ako pri tom imaju još stručno nenametljivo vođenje, poticajnu likovnu okolinu i u radu su aktivni biti će uspješni, a njihovi radovi često maštoviti i originalni.

LITERATURA

- Blažič, M., Starc, J., (2006). Učenje za znanje. Pedagoška obzorja, 21, št. 1, str. 20–33.
- Dryden, G. in Vos, J. (2001). Revolucija učenja. Ljubljana: Educy.
- Duh, M. (2009). Likovno – oblikovne strategije predškolske djece. Interdisciplinarni pristop k učenju. Put ka kvalitetnijem obrazovanju djeteta. Znanstvena monografija. Rijeka: Učiteljski fakultet sveučilišta u Rijeci.
- Duh, M. (2007). Didaktična inovacija pri likovnom vrednotenju kot spodbuda pri likovnooblikovnem razvoju otrok. Pedagoška obzorja, 22, št. 1-2, str. 81–92.
- Duh, M., Hercog, J. i Batič, J. Konstruktivistička paradigma kao motivacijska i obrazovna problematika u nastavi likovne kulture. U Cindrić, Domović i Matijević (ur.), Pedagogy and the Knowledge Society, Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, 2008, str. 109–116.
- Duh, M. i Zupančič, T. (2003). Likovna vzgoja v prvi triadi devetletne osnovne šole. Ljubljana: Rokus.
- Gerlovič, A., Gregorač, I. (1976). Likovni pouk otrok. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Horvat, L. i Magajna, L. (1987). Razvojna psihologija. Ljubljana: DZS
- Jurišević, M. i Hasanbegović, D. (2006). Vrtec in oblikovanje otrokove samopodobe. Pedagoška obzorja, 21, št. 2, str. 3–14.
- Karlavaris, B., Kelbli, J. i Stanojević Kastori, M. (1986). Metodika likovnog vaspitanja predškolske dece. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

- Karlavaris, B. (1991). Metodika likovnog odgoja. Rijeka: Hafbauer p.o. Rijeka.
- Lešnik, V. i Marjanovič Umek, L. (2005). Kakovost predšolske vzgoje v vrtcu in socialna kompetentnost otrok. Psihološka obzorja, 14, št. 4, str. 107–128.
- Marjanovič Umek, L. (2004). Razvoj otroške risbe. U L. Marjanovič Umek i M. Zupančič (ur.), Razvojna psihologija (str. 394–406). Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Marjanovič Umek, L. i Zupančič M. (2004). Pristopi, metode in tehnike za preučevanje psihičnega razvoja. U L. Marjanovič Umek i M. Zupančič (ur.), Razvojna psihologija (str. 64–88). Ljubljana, Filozofska fakulteta.
- Marjanovič Umek, L., Fekonja, U. i Bajc, K. (2006). Dejavniki otrokove pripravljenosti za šolo. Psihološka obzorja, 15, št. 2, str. 31–51.
- Razdevšek, Pučko, C. (1999). Psihološka utemeljitev opisnega ocenjevanja znanja v prvem obdobju devetletke. Psihološka obzorja, 8, št. 4, str. 37–43.
- Starc, B., Čudina Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B., Letica, M. (2004). Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolskoj dobi. Zagreb: Tehnička knjiga.
- Tacol, T. (1999). Didaktični pristop k načrtovanju likovnih nalog. Ljubljana: Debora.
- Tacol, T. (2011). Likovno nad vizualnim. Pridobljeno dne 20.06. 2011 s svetovnega spleta: http://www.siol.net/kultura/dogodki/2011/05/beja_vizualno_likovno.aspx.
- Učni načrt. (2011). Likovna vzgoja. Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, ZRSŠ.
- Vogrinc, J. (2008). Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju. Ljubljana: PEF
- Vonta, T. (2011). Redefiniranje mesta in vloge vrtca – razmišljanja o aktualizaciji poslanstva vrtca in možnih rešitvah. Pridobljeno dne 23. 6. 2011 s svetovnega spleta: <http://www.korakzakorakom.si/content/view/79/76/>
- Vrlič, T., (2001). Likovno-ustvarjalni razvoj otrok v predšolskem obdobju. Ljubljana: Debora.